

ARTICLES CENTRALS

Rosa Luxemburg: anticapitalisme cap a l'eutopia pacifista

Sonia Herrera

Comunicadora audiovisual i doctoranda de la UAB

A principis de la Primera Guerra Mundial, la veu de la líder socialista Rosa Luxemburg va ser una de les que més va ressonar dins del que s'ha anomenat moviment pacifista -en tota la seva amplitud i complexitat. D'altra banda, la no "militància" feminista -almenys com l'entenem actualment- de Rosa Luxemburg ha estat font de controvèrsia constant durant molts anys al si del moviment feminista. Sobre això, resulta interessant el text de María José Aubet, "El «último error» de Rosa Luxemburg", que parla de les col·laboracions "regulars i copioses" de la líder socialista al diari *Die Gleichheit* (La Igualtat) dirigit per Clara Zetkin i destinat a "les dones assalariades" (1978: 301).

Mentre que la militància pels drets de les dones de Zetkin i d'altres feministes radicals pacifistes com la jurista Anita Augspurg o l'activista Lida Gustava Heymann mai no s'han posat en entredit, sí que s'ha escrit -i molt- a propòsit de la filiació de Rosa Luxemburg amb aquesta causa. L'esmentat text d'Aubet, sense anar més lluny, fa referència al llibre de Carmen Alcalde, *La mujer en la guerra civil española*.¹

Així, algunes teòriques com Lidia Falcón o Carmen Alcalde criticaven l'equidistància, la inhibició (Alcalde, 1978: 317) o la falta de visió (Falcón, 1978: 305) de Luxemburg en el seu discurs sobre la revolució proletària, al no fer prou atenció a l'"emancipació de la dona", deixant aquesta suposadament implícita en la idea d'algunes revolucionàries socialistes -una idea potser una mica ingènua analitzada en perspectiva- que l'emancipació de la dona vindria donada indubtablement a través de l'emancipació del proletariat.

“ La no “militància” feminista de Rosa Luxemburg ha estat font de controvèrsia constant durant molts anys al si del moviment feminista ”

Si bé és cert que Rosa Luxemburg no va ser especialment prolífica respecte a les especificitats del feminisme com “nova alternativa revolucionària per l'emancipació total de la dona” (Alcalde, 1978: 320) davant de l'opressió del patriarcat, sí que va manifestar un interès particular per posar a l'abast de les treballadores “polítiques que les afectaven prioritàriament com a part integrant d'una classe social explotada, l'obrera, i també com a dones, és a dir, com a dones assalariades” (Aubet, 1978: 301).

La constant negativa de Luxemburg a fer-se càrrec de la secció de dones del Partit Socialdemòcrata d'Alemanya (SPD), al·legant que l'oferiment era una maniobra dels barons (homes) del partit per desterrar-la de la primera línia del debat teòric del socialisme alemany, així com la seva lluita pel sufragi femení (Dunayevskaya, 2012: 133) o la correspondència que va mantenir amb Clara Zetkin durant anys² demostren una clara consciència respecte al sexisme imperant dins del partit. En una d'aquestes cartes a Zetkin, Luxemburg manifesta el seu orgull per definir-se ella mateixa com a feminista i en aquesta mateixa línia va escriure a Luise Kautsky el 1911: “Vindràs a la conferència de dones? Imagina't, m'he tornat feminista! Vaig rebre una credencial per a aquesta conferència i, per tant, he d'anar a Jena” (2012: 133).

En aquest mateix sentit, el 1912, Luxemburg acabava així un dels seus discursos (2012: 133):

“L'actual enèrgic moviment de milions de dones proletàries que consideren la seva falta de drets polítics com una flagrant injustícia és un senyal infal·libre, senyal que les bases socials del sistema imperant estan podrides i que els seus dies estan comptats... Lluitant pel sufragi femení, també arribarem a l'hora en què l'actual societat caigui en ruïnes sota les martellades del proletariat revolucionari”.

Com demostren els seus textos, la crítica antimilitarista de Rosa Luxemburg i la seva vindicació feminista no entronquen, com es podria pensar, en un biologicisme essencialista que situa les dones en l'imaginari de l'àngel de la llar, font de tota bondat i pacifistes per naturalesa, sinó en l'interseccionalitat (permetin-me la llicència postmoderna) de la lluita de classes i de gènere davant la cursa armamentista, i en la deconstrucció del militarisme i les seves causes com a principal estratègia política per a la pau i contra el capitalisme. Així, Rosa Luxemburg s'interrogava (i interrogava l'SPD) en les seves *Utopies pacifistes* de 1911 sobre quin camí calia seguir per aconseguir una societat en pau:

Quina és la nostra tasca en la qüestió de la pau? No consisteix a demostrar en tot moment l'amor a la pau que professen els socialdemòcrates; la nostra primera tasca i principal és aclarir davant de les masses populars la naturalesa del militarisme i assenyalar amb tota claredat les diferències principistes entre la posició dels socialdemòcrates i la dels pacifistes burgesos". (1978: 255).

Del capitalisme modern al capitalisme gore: el mur neoliberal de l'eutopia

Rosa Luxemburg també escrivia a les seves *Utopies* que els antagonismes s'havien aguditzat "a un grau mai vist". Quan fa 101 anys de l'inici de la Gran Guerra i tenint en compte la sobre especialització de la violència³ i la globalització d'aquesta en les últimes dècades, seria sensat afirmar que les paraules de Luxemburg no només s'adaptaven a la realitat i a la conjuntura prèvia a l'esclat de la Primera Guerra Mundial, sinó també a la política internacional actual. Una política que respon en gran mesura a les exigències d'una despesa militar i un tràfic il·legal d'armament que mou cada any bilions de dòlars⁴, esdevenint un dels negocis més lucratiu del planeta que, alhora, contribueix a "imposar per la força determinades formes de govern que redunden en els interessos polítics i econòmics del poder militar responsable de l'esmentada imposició" (Butler, 2010: 62-63). Així, aquell "grau mai vist" ha continuat creixent a passos de gegant durant l'últim segle.

“ Luxemburg sí que manifestar un interès particular per posar a l’abast de les treballadores polítiques que les afectaven com a part integrant d’una classe social explotada ”

Ens movem en un món que ha normalitzat allò distòpic i en el qual continuem perseguint la utopia -allò que no és enlloc - de la pau. La necropolítica, la sobirania de mort -amb el seu sistema econòmic gore associat-, ha pres el control i, tal com explica Achille Mbembe, “l’expressió més actual de sobirania resideix, en gran mesura, en el poder i en la capacitat de dictar qui mereix viure i qui ha de morir. Per tant, matar o permetre la vida constitueixen els límits de la sobirania com els seus principals atributs” (València, 2010: 142).

Des d’aquelles “crides a la justícia i a la fi de la violència” (Butler, 2010: 27) de Luxemburg durant els quatre anys de conflicte i que li costarien la vida l’any 1919; des d’aquells manifestos previs a *Reforma o revolució* (1898) en els quals afirmava que la guerra havia estat “un factor indispensable del desenvolupament capitalista” (1978: 57) i que després van ser matisats i perfeccionats a l’argumentari de les *Utopies pacifistes* (“el militarisme en totes les seves formes -sigui guerra o pau armada- és un fill legítim, un resultat lògic del capitalisme” (1978: 256)); des d’aleshores fins avui podem constatar que el capital de mort continua cotitzant a l’alça i que, a grans trets, els postulats de Luxemburg segueixen sent plenament vàlids:

” (...) si les nacions existents realment volguessin posar límit, de manera seriosa i honesta, a la cursa armamentista, haurien de començar amb el desarmament al terreny polític comercial, abandonar les campanyes colonialistes i la política internacional de conquesta d’esferes d’influència a tot el món: en una paraula, la seva política interna i exterior hauria de ser oposada al que exigeix la política actual d’un estat capitalista modern” (1978: 256).

“el militarisme desapareixerà del món únicament amb la destrucció de l’Estat de classe capitalista” (1978: 256).

La líder socialista, que va patir la deterioritat i la vulnerabilitat del cos (Butler, 2010) en carn pròpia, va ser foragitada a un canal de Berlín sense veure complerta la seva utopia pacifista. I dic eutopia perquè, si bé és cert que la Pau amb majúscules se’ns presenta improbable i inabastable, també ho és que aquesta és un anhel que no es troba en el regne de Shambala, sinó que depèn exclusivament de factors humans diversos, però realitzables i possibles, tals com la voluntat política, l’economia social, l’educació en valors per una cultura de pau, la igualtat efectiva entre dones i homes, la reparació de les víctimes, la reconciliació dels actors enfrontats, la recuperació de la memòria, el diàleg, la mediació... És veritat, és una llarga llista. Potser el primer que caldria fer seria posar al centre de qualsevol sistema (polític, social i econòmic) la dignitat humana i no la precarització de la vida. Mentre això no passi, mentre la indústria de la mort, de la inseguretat i la desigualtat continuï sent més rendible que la sostenibilitat de la vida, el capitalisme i l’economia de guerra continuaran llançant al canal milers d’éssers humans cada dia.

1. Alcalde C., *La mujer en la guerra civil española*, Editorial Cambio 16, 1976. El llibre va suscitar un ampli debat al voltant de la figura de Luxemburg, en el qual van participar la mateixa Alcalde, Maria José Aubet, Lidia Falcón, Marina Subirats i Laura Tremosa, i el qual fou recollit en el número 9 de la revista de sociologia *Papers* el 1978.

2. Correspondència recollida a l’obra *The letters of Rosa Luxemburg*, editada per Georg Adler, Peter Hudis i Annelies Laschitza.

3. Ho explica eloqüentment Sayak València a la seva obra *El capitalismo gore* al parlar de la violència com una sort de disciplina econòmica més: “És innegable que la sobreespecialització de la violència té les seves bases en les tècniques militars i els seus desenvolupaments per a la guerra, doncs com se sap: «la Guerra s’encara com si fos un vast projecte d’enginyeria, els processos essencials de la qual són precisament calculats com la força requerida com un tensor d’un dic o un pont». Així, es podria dir que la destrucció creativa del capitalisme gore pot considerar-se com una disciplina basada en l’aplicació de tecnologies del dolor als cossos de forma contundent i mortal,

que no admet judicis morals per a qüestions econòmiques”.

4. Segons dades de la Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC), “el tràfic il·lícit d’armes de foc genera de 170 milions a 320 milions de dòlars per any” al món. Així mateix, segons el SIPRI la despesa militar mundial el 2013 va ser d’1,747 bilions de dòlars, “xifra que representa el 2,4% del producte interior brut mundial o 248 dòlars per persona al món”.

Fotografia : Wikimedia Commons

- Rosa Luxemburg, a la dreta, amb Clara Zetkin, el 1910. -

© Generalitat de Catalunya